

Vennbibliothek

för svenska allmogen i Finland

utgifvet af

Nyländingar.

III. En blick på Finlands historia.

af
W. Grefberg.

Helsingfors,
G. W. Edlunds förlag
1866.

Specimen

of the

of the

of the

of the

of the

En blick på Finlands historia.

Ett land ett fosterland wi fått.
Runeberg.

Nöjsamt och lärorikt för hvarje invånare i vårt land torde det vara att erfara hvarifrån wi erhållit vårt samhällsskick och vår bildning, samt huru de sedan under århundradenas lopp utvecklats sig. Att gifwa vårt lands swenska befolkning en öfversigt häraf skall utgöra föremålet för efterföljande korta uppsats. Att ingå i småsaker tillåter ej utrymmet, hvarföre wi endast wilja påpeka de mest wiktiga tilldragelser, hwarur de öfriga följt. På det att det följande må framstå i den dager det bör, wilja wi först göra en teckning af Finland sådant det såg ut före och wid swenskarne's inkomst i landet.

Landets uräldsta befolkning utgjordes af Lapparne, hvilka omkr. tiden för Christi födelse måste wika från kusterna och lemna rum för Swearne under deras genomtåg till Sverige. Från dessa Swear tros Nylands swenska befolkning härstamma. Lapparne fingo ingalunda länge glädja sig åt sin tillvaro såsom ensamman beherrskare af hela det öfriga Finland; de blefwo snart af en inryckande, med dem beslägtad stam drifna från det land de kallade sitt, från sina hem och fäders grafwar till det för den menliga naturens utveckling minst gynsamman land — Lappland. Detta inryckande folk war finnarne, delade uti twenne stora stammar: tawaster och karelar. Om finnarnes seder, bruk m. m. dessa tider har till vår tid kommit högst få underrättelser, emedan de ej egde något begrepp om skrifkonsten, och således ej kunde efterlemna några skrifna urkunder. Det är endast från ännu bland folket lefwande sånger man erhållit den ringa kännedom man eger om deras forna lif, men äfwen dessa källor äro ej tillförlitliga, ty de sånger, som till våra tider bibehållit sig, äro mycket dunkla, och hafwa under tidernas lopp undergått hwarjehanda förändringar.unga re-

genter känner man hos finnarne, utan lydde hwarje hushåll under husfadrens wälde, hwilken icke öfwer sig och sina handlingar hade någon högre styresman.

Åkerbruk och boskapskötsel synas warit dem bekanta; dock förstodo de ingalunda att så odla jorden som nu — nej de allenast swedjade och brände. Wid westra och sydwestra kusten synes man mera beflitat sig om åkerbruk än annorstädes, och från dessa bördiga nejdens sweder skördade de troligen rika skördar af det enda sädesslag de kände nemligen korn, hwilket äfwen har en egen finsk benämning ohra. Råg och hafra, som nu så allmänt odlas, äro införda af swenskarne. Intet slag af ädla metaller war af dem kändt, utan fick wid all handel dem emellan skinn gå och gälla som stljemynt. Finnarne förlustelser utgjordes af gästabud, der man sedan man blef lifwad började sjunga sånger kallade runor, med högst enkla och entoniga melodier. Sina sånger brukade man wanligen beledsaga med strängaspel. Deras äldsta musikaliska instrument är kantele, ungefär $\frac{3}{4}$ aln lång, wid nedra ändan ungefär $\frac{1}{4}$ aln bred, men i öfrigt något smalare, försedt med twenne bottnar och räta sidor, och af wanlig fiols tjocklek. Den har egentligen 5 strängar först af hästtagel — men på sednare tider af messingstråd. Om den heter det i en finsk runa:

„Spelet är af sorger fogadt
Bildadt blott utaf bekymmer
Kupan höggs af hårda dagar
Stamträd togs af olycksöden,
Strängarna af sorger suoddes
Skruvarna af motgång endast.
Derför kantele ej klingar
Ljuder ej i ljufwa toner
Ej i glädje strängaspelet
Att den blef af sorger slöjdad
Af bekymmer endast bildad“.

Att gissa gåtor war äfwen en kär sysselsättning för dem. I enlighet med seden hos alla obildade folk, behandlade de qwinnan med stränghet och bristande aktning; hon tvingades att förrätta alla arbeten, icke allenast de i det inre hushållet förekommande, utan måste äfwen å handqwarnar förmala all den säd som begagnades i hushållet. Aktningen för qwinnan war så liten att man betraktade henne som en handels-

wara, dender åt första kommande kunde förhittas. Wid giftermål nemligen köpte brudgumen bruden af föräldrarne. Huruwida mannen hade flere än en hustru känner man ej, men man förmodar det, då man hos esterne, finnarnes stamförwandter, finner denna sed. — Intet folk, det må vara huru o-bildadt som helst, finnes som ej dyrkar någon gudomlighet. De wilba, seende naturens wälgerningar än då de uppträda under form af solsken, än i den milda flägten och det wälgörande regnet, än under form af den förfärande åskan med sin blyxt och omwädet, som förstör odlarens förhoppningar, beghinna antingen småningom dyrka en del af dessa föremål såsom t. ex. solen eller ock bilda de sig föreställningar om några högre wäsenden, som, stående utöfwer menniskorna, hålla elementerna i sin hand. I äldsta tider dyrkade finnarne liksom före deras omwändelse lapparne blott naturliga ting såsom sol, måne m. m. Inga tempel eller altare känner man hos dem, men wäl heliga lundar och träd, wid hwilka hwar och en förrättade sin andakt och genom framburna gåfwor (offer) wille förskaffa sig gudarnes ynneft och bewägenhet. I sednare tider dyrkade finnarne såsom de förnämsta gudar Wäinämöinen, Ukko, Ilmari-nen, Hiiji m. fl. Finnarne bodde i hus, uppförda af stock. I midten af stugan woro några flata stenhällar, på hwilka eld brann. Ingen skorsten fanns utan måste röken söka sin utgång dels igenom en öppning i taket dels äfwen genom å wäggarne anbragta gluggar. Rummet war följaktligen nästan fullt af rök. I detta rum inhystes utom menniskorna, för hwilka det egentligen war uppfördt, äfwen husdjuren, såsom hästar, höns, swin m. m. Sådant war tillståndet i Finland då Sveriges konung Erik IX Sedwarsson här landsteg för att åt detta i mörker och afgudadyrkan försänkta land hemta bildning och Christendom.

År 1157 seglade Uppsala konungen Erik IX på biskop Henriks uppmaning och åtföljd af honom till Finland. Han landsteg i trakten af nuwarande Åbo, der det kom till ett fältslag, hwaruti Erik utan möda besegrade finnarne. Dertill bidrog förnämligast att de swenska soldaterna woro wäl bewäpnade och stodo under skickliga krigsöfwerstars befäl. De finska krigarne åter woro ej så wäl rustade, deras harnest woro förfärdigade af själ- och elgskinn, och deras hjelmar af liksom fjäll öfwer hwarandra hopfogade elg-, rehn- och oxklöfwar. Efter detta slag underlade sig Erik landet, d. w. s. Sydwestra delen af nuwarande Finland, i hwilket han wid sin a esa qwar-

lemnade såsom skydd för den qwarstannande biskop Henrik en liten del af sin krigshär, samt twang finnarne att antaga christendom och låta döpa sig såwida de wille undwika döden. Man må ej förundra sig att finnarne hatade nykomlingarne, dels emedan de medhemtade en ny religion, den de wille twinga finnarne att antaga, dels emedan de af religionsnit förstörde och nedhöggo alla finnarnes heliga lundar, hwaruti de förut tillbedt sina gamla gudar och offrat åt dem. Sannt är att i dessa tider de omwände icke af öfwerthgelse öfwergåfwo sina fäders tro, utan genom wäld och hopp om jordiska förmåner och fördelar blefwo förmådda dertill. Wi få icke tabla swenskarne sått att gå tillwäga wid detta omwändelsewerk, ty tidens sed war att med korset i ena och swärdet i andra handen predika fridens ewangelium. Finnarne på detta wis omwända fattade ett stort hat till den nya lärans både predikanter och bekännare; och ehuru de ofta måste wika för öfwermagten och i det yttre esterhärma de kyrkoceremonier man lärt dem, blefwo de likwißt i hjerta och tanke sina gamla hedniska gudar trogna och tillgifna, och begagnade hwarje tillfälle de kunde få att anfälla presterna och döda dem. Uti en påslig skrifwelse från denna tid läses att de förföljde de christna. Döpta barn blefwo dödade och på de fullwäxta utsleto de inelsworna och offrade dem sedan åt gudarne: andra twungo de att löpa omkring ett träd till dess de nedsjönko andlösa: på presterna utstucko de ögonen; andra åter blefwo stympade och förbrända. Ofantliga woro de swårigheter den nya lärans förkunnare hade att kämpa med: fiendernas hat, förföljelser och anfall, finnarne bekanta enwished samt slutligen språket. Till Finlands lycka öfwerwunno de dem alla. De hade wid sina predikningar den största möda att göra sig förstådda af folket och riklig tillgång på tolkar, som skulle öfwerjätta till finska hwad presten predikade på swenska, fanns ej. De så tolkar som funnos woro obildade personer och ofta utlade de för folket helt andra saker än presterna predikade. Desutom war finskan ett rått, obildadt och på uttryck för djupsinniga tankar fattigt språk. Småningom började christendomen winna allt mera och mera anhängare och man började tänka, då man ej helt och hållet wille lemna sina gamla gudar, att de christnas gud i magt dock torde komma lika högt som deras egna, och att det i så fall wore bra, att, ifall de gamla gudarne sweko i nödens stund, ha denna gud att wända sig till. De ställde dertfore den treeniga guden och Jungfru Maria i jennbredd med Wäinä=

möinen och Usmarinien. I Nyland tyckes omvändelseverket försiggått mycket fort och stilla utan några strider. Förhända nyhådingarne långt före Eriks tåg, genom beröring med sina stamförwandter i Sverige, kände den nya läran och woro densamma tillgifne.

Bland dem som mest oroade den nya kyrkan framstå i synnerhet tawasterne, hwilka i förening med karelarne, ingrer, ester och ryssar anföllo och plågade de christna. För att göra ett slut på detta ofog och i Finland trygga swenska wäldet beslöt Birger Jarl i medlet af 13:de årh. ett härnadståg hit. Han affeglade med en flotta från Swerge och landsteg i tawasternas hamn, (kanske i trakten af nuwarande Borgå), wände sig derpå mot tawasterne, hwilka han besegrade och gjorde ett stort antal fångar. De af dem, som antogo christendom och låto sig döpas, skonades, alla öfriga nedhöggos. Till befästande af sina eröfringar anlade Birger en fästning benämnd Tawasteborg, nu Tawastehus. Ännu ett tåg måste swenskarne göra till Finland innan de kunde anse sitt wälde här fullkomligt stadgadt. Den man, som stod i spetsen för denna frighär, hette Torkel Knutsson.

År 1293 seglade han mot karelarne, hwilka icke allenast jemte ryssarne plågade de nyomwända, utan äfwen gjorde Österjön osäker. Han anlade äfwen ett fäste eller flott — Wiborg, hwilket knappt ett år efter dess grundläggning fick i striden mot ryssarne mottaga bloddöpet.

Wi se nu att genom detta Torkel Knutssons tåg blefwo swenskarne omedelbara grannar till Rykland, hwilket hellre sett att Karelen kommit under dess wälde. I och med detta begynnade de beständiga blodiga fejder, som fuktat Finlands jord med såwäl wäns som owäns blod och som ändteligen slutade med Finlands bortryckande från det moderliga stödet 1809!!

Genom detta Torkel Knutssons tåg kan man anse swenska wäldet i Finland stadgadt, sedan striden derom warat i 140 år.

Efter denna öfwerblick på tiden innan swenskarne hade underkufwat hela landet, skola wi se huru de förhöllö sig, och hwilka fördelar de beredt detsamma.

Fråga wi först hwilken utsträckning christendomen wunnit, finna wi att den redan i början på 1300 talet framträngt till Kemi elf i Österbotten och samtidigt finna wi den äfwen utbredd i Sawolax. Derigenom att biskoparne årligen måste

göra visitationsresor i sina stift blefwo de i tillfälle att med uppmärksamhet följa christendomens utveckling på de skilda orterna, och att der några missbruk inrotat sig genast afhjelpa desamma. Att biskoparne äfwen samwetsgrannt uppfyllt sina åligganden och allwarligen arbetat på kyrkans renande från hednisk widsklepelse, derom bära de många af dem utgifna förordningarna vittne, hwilka alla åsyfta kyrkoordning och sedlighet. — I det föregående hafwa wi påpekat några af de swårigheter christendomens förkunnare hade i detta land att kämpa med: till dem sällade sig ännu andra, hwilka ofantligt mycket förswårade arbetet. Landet war mycket glest befolkadt, kyrkorna ännu få och följaktligen socknarne stora, så att de funnos som hade 15 mil till närmaste kyrka. En naturlig följd deraf war att de sällan kommo att besöka kyrkan och derigenom föga kommo i beröring med sina prester. Biskop Laurentius klagar just öfwer detta och säger att „de blefwo olärda i den christna tron och lefde som lappar och hedningar.“ För att afhjelpa denna olägenhet och befrämja kyrkans tillwext woro biskoparna allwarligen betänkte på att genom flytning minsta pastoraternas område och uppbygga nya kyrkor. De flesta af våra stenkylkor förskrifwa sig från denna tid. Daktadt alla dessa swårigheter, är dock säkert att det varit den från Sverige komma christendomen, som först i detta vårt fosterland bröt hedendomens råaste sedwanor och utbrott, ibland hwilka de affskyvärda menniskoffren. „Den förenade de skilda i landet bosatta finska folkstammarne genom gemensam på brödrakärlek grundad tro, mildrade hatet, hejdade wåldsamheterna och krigstillståndet dem emellan, utrotade fjöröfweriet, och wande efterhånd den råa ohejdade kraften att wika för högre myndighet, att wörda lag och samhällsordning.*)“ Såsom en Gudi behaglig gerning ansågo katholska lärans bekännare**) att till kyrkor och kloster göra rika skänker och mången förärade till dem för sin själs salighet stora egendomar, hwilka sedan förwaltades af presterkapet för kyrkans räkning. Presterna, hwilka antingen woro hemma från Sverige eller sådana som gjort resor i utrikes länder, införde på dessa egendomar ett fullkomligare jordbruk genom den kannedom de egde om jordbrukets högre ståndpunkt i andra länder, och från dessa egendomar lärde sig sedan de omkringboende bönderna att ändamålsenligare odla sin

*) G. Rein. **) Lutheriska läran infördes i Finland samtidsigt som i Sverige, neml. af konung Gustaf Wasa (1523—1560).

jord, än att endast swedja och kytta; från dem lärde åter deras grannar o. s. w. Äfwen införde presterskapet på kyrkans egendomar flere ädlare växter såsom t. ex. lin, humla m. m.

Den katholska gudstjensten som mera talade till känslan än förståndet, och som wille med pomp och ståt inwerka på sinna, war i yttersta grad praktfull och full af ceremonier. Som presterna ej inom landet kunde erhålla allt hwad de till gudstjensten behöfde, nödgades man utifrån införskrifwa handwerkare och byggmästare, hwarigenom äfwen en finare och bättre smak i byggnadswäsendet spriddes och gjorde sig gällande. Från bebodda trakter måste småningom rökpörtena med sina gluggar ge wila och bleswo ersatta af byggnader med skorsten och fönster. Till gudstjensten behöfde de widare fremmande waror t. ex. rökelse, som måste inhemtas från andra länder, och derigenom började handel och sjöfart småningom uppstå. Emedan påfwen i Rom betraktades som presternas högsta sturesman, måste de ofta företaga resor till denna stad, hwarigenom kunskap om Finland spriddes i andra länder och twärtom. Den första gryning af europeisk konstslit och bildning i Finland war den från Sverige komna christendomens verk och förtjenst. „Den beredde,“ säger Rein, „inträde för den samhällsförfattning, hwilken nu i århundraden befrämjat det sifka folkets sällhet, samt jennade den grund, på hwilken Ewangeliska (Lutherska) lärans förkunnare widare arbetat.“ Detta christendomens införande war owilforligen Sveriges skönaste gåfwa till Finland.

Sedan wi nu i forthet framställt hwilka fördelar den andliga magten beredt Finland, och de näringar den uppammat, hwilka sedan under tidernas lopp allt mer och mer förkofrat sig, skola wi äfwen se till huru den werldsliga magten förhöll sig i det nyeröfrade landet.

När Erik den IX eller den helige, icke af någon werldslig beräkning ej heller af lust att föröka sitt rike utan af ett med den tidens öfwerthgelse öfwerensstämmande nit för christendomens utbredning, wände sig med wapenmagt mot länderna öster om Bottniska wiken, fauns ej ett Finland i den mening man nu tager det, utan flere obildade, i hednisk afgudhyrkan försänkte, mot hwarandra ytterst fiendtliga stammar, hwilka oupphörligen plundrade och oroade hwarandra. Då swenstarne med den af Christus predikade försoningsläran inkommo i landet, försökte de allt hwad i deras förmåga stod att förhindra detta, och lyckades äfwen småningom deri. E

huru swenskarne besegrat finnarne, behandlade de ej de besegrade såsom andra eröfrare på dessa tider, hvilka togo icke allenast landet utan innewånarnes kropp och själ och spände dem under tråldomens ok, utan de förforo med Finland såsom med ett hemland, såsom en med de öfriga delarne jembördig och lika del af riket; alla de förmåner af frihet lag och rätt som swenskarne sjelfwa åtnjötto lemnade de åt finnarne; de förkunnade här lifasom i Sverige att ingen skall vara den andras träl, utan att hwarje man skall vara fri. De lemnade dem af godhet sådana rättigheter, som de aldrig såsom ett besegradt folk kunnat wänta. En af de wigtigaste war den af konung Håkan Magnusson Finland år 1362 medgifna rättigheten att deltaga i konungawalen och riksdagarne. Skatterna som dem pålades woro små och de första tiderna behöfde de ej betala några utskylber till regeringen, utan endast tionde till presterskapet. Då kronoutskylberna infördes, woro de helt små; i Nyland t. ex. betaltes från hwarje matlag en mark smör för hwarje person som fyllt 7 år, i Karelen betaltes 2 goda skinn eller en rågad karp*) råg. De skinn de erlade woro antingen hermelin eller ekorrskinn, af hvilka de förra kallades hwita, de sednare bågskinn, emedan man sköt dessa djur med pil och båge. Men tiderna förändrades småningom, landet blef mera befolkadt, mera odladt, de stora skogarna måste lemna plats för boningar, åkrar och ångar. Följden häraf blef att äfwen de wilda djuren mer och mer förminskades och att finnarne hade swårt att kunna betala sina skatter i skinn, äfvensom att det blef dem beswärligt att långa sträckor försä sin skatt för att aflemna den å de närmaste slotten eller fogdarnes boningar. Swenska regeringen, som städse ömmade för dessa nya undersåtar och wille så mycket i des förmåga stod afhjelpa alla dessa beswärligheter, tillstodde då landets innewånare (år 1407) att afbördas sig sin skatt i penningar. För att ordna sthrelsen i landet delade man redan 1306 Finland i tre ståthållardömen, hwilkas sthresmän bodde på de tre slotten Åbo, Tavasteborg och Wiborg. Till dessa platser utsåg alltid regeringen ädla förståndiga män, som styrde mera med mildhet än med wåld. För rättwisans wårdande och på det hwar och en skulle njuta lag och rätt tillsattes 1324 en lagman öfwer Finland, men som man snart märkte att för mycket arbete hopade sig öfwer denna ena och han således ej kunde allestädes öfwerwaka la-

*) Karp war ett mått rymmande ungefär 6 kappar.

garnes efterföljd och straffa förbrytelseerna emot dem, delades Finland 1435 i tvenne lagsagor — norr och söder finne lagsaga. Under dessa lagsagor lydde wissa domsagor, för hwilka särskilda härads höfdingar blefwo tillsatte. Som det för finnarne i anseende till deras affkilda läge från Sverige war beswärligt att i rättegångssaker öfwerresa till konungen, inträtade konung Erik af Pommern 1435 i Åbo en så kallad landsrätt, som skulle dömma i konungens ställe. En gång om året skulle denna sammanträda och tiden beständes till dagarna före St. Henrik's fest (den 18 Juni). Tiden dertföre war synnerligen lämpligt wald, th dessa dagar strömmade till Åbo en stor mängd folk dels för den då inträffande marknaden dels för att åhöra messorna öfwer Finlands första biskop, Erik den IX:s följeslagare, Henrik, hwilken hade blifwit förklarad för helgon och wördades som Finlands skyddspatron och förespråkare hos Gud. Genom swenska regeringens omsorg blefwo i landet befintliga stora ödemarker uppröjda och befolkade, isynnerhet Tamastland. I de nordliga delarne af landet funnos nemligen ännu oerhörda skogar dit innewånarne från landets sydliga trakter plägade begifwa sig, dels för jagt och fiske dels för att om tillfället war gynnande swedja; de tillwällade sig ett slags eganderätt till dessa nejder och wille förhindra andra att nedsätta sig der och göra uppodlingar. Men detta behagade ingalunda regeringen, utan bosatte sig här i kraft af en kungl. befallning och försedda med ett skyddsbref år 1300 en mängd nybyggare, och blefwo skyddade mot allt ofredande af andra, som hade förut begagnat jorden under sina utflygter dit till att swedja m. m. Till nyodlingars upptagande uppmanade konung Magnus 1334 dem som bo i Nyland och Karelen, försäkrande dem, som detta göra, att de ej skola lida någon tillökning i skatter på 4 års tid. Genom de friheter, som de swenska soldaterna tilläto sig mot de besegrade Karelarnes hustrur och döttrar, såg sig konung Birger föranlåten att 1316 påbjuda äfwen i Finland lagen om qwinnofrid. — Swenskarne införde här wid sin ankomst swensk lag och samhällsförfattning. Man har klandrat detta, men jag wet ej på hwad grund, th säkert är att finnarne woro i saknad af alla lagar, hwilket man äfwen ser af deras språk, som från swenskan lånat alla laguttryck, exempelwis sjelfwa namnet på lag, som på finska heter „laki“. Det är dertföre att förmoda det alla finnarne emellan uppkomna stridigheter afgjordes antingen efter billighetens fordringar eller ock efter gammal häfd. Sverige gick wid

detta liksom wid alla tillfällen skonsamt tillwäga och ådagalade här, liksom i alla af swenska kronan eröfrade länder, aktning för inhemsk sed och folkegendomlighet. Af swenska rättsförfaranden, i ett och annat ändrade efter landets seder, uppstod den finska rätten och ett själfständigt domarewäsende med sina offentliga ting och folkwalda nämnder, som bewarade inbyggarnes frihet äfwen under den tid den högst hotades af adelswäldets förtryck. Just genom införandet af Sveriges lag fick finska bonden samma odalmanna frihet som den swenska. Finnarne erhö:llö:

„Denna frihet hwilken adlat bonden
Så långt som sagan minns till menniska“.
Cygnaeus.

Man har påstått att swenska regeringen och dess tjenstemän i Finland arbetat på finska språkets undertryckande. Men det är falskt. Det är wißt sant att swenskan blef det herrskande språket, blef bildningens tungomål, men icke i följd af något regeringspåbud utan till följd af sakens natur. Swenska språket intog endast den plats, som tillkom detsamma med den rätt det såsom ett högre utbildadt språk hade. I de flesta länder har ju samma sak upprepats utan att det någonsin fallit dessa länders innewånare in att skria öfwer inkräktningar, sekelgammalt förtryck och förtrampade naturliga rättigheter. Twärtom prisa de sin lycka, ty just genom att lära sig det högre utbildade språket ha de kunnat tillägna sig den bildning det medfört och sedan begynna arbeta på sitt eget. Swenskarne förtryckte ingalunda det finska språket, twärtom lärde sig presterskapet och de öfriga tjenstemännen finska samt sträfwade att reda, ordna och regelbinda detsamma. Redan 1649 utgafs af Eskil Petreus en finsk språklära. Man kunde wißt tycka att det war något sent, men man måste besinna först huru många århundraden swenskarne måste kämpa i Finland förrän de kunde ansesitt wälde stadgadt, för det andra får man ej förbise den stora möda den första utvecklingen af de skilda finska munarterna till ett skriftspråk, som alla kunde förstå, erfordrat, samt slutligen att swenska allmogen dessa tider icke war särdeles bättre lottad i bokligt hänseende. En swärighet till war att få böckerna tryckta, ty först 1650 fick Finland ett eget boktryckeri. Före denna tid måste alla böcker tryckas utrikes, företrädeswis i Sverige.

Efter reformationens införande (1528), då katolska läran afläffades och den evangeliskt-lutheriska läran infördes, sedan den åsigt beghunnit göra sig gällande att folket äfwen borde sjelft läsa de heliga skrifterna, uppstod inom kort en egen finsk litteratur. Början dertill gjordes af vår store oförgätlige landsman biskop Mikael Agricola, genom utgifwandet af abc boken och katekesen på finska 1542. Sex år derefter såg man åter en ny frukt af hans werksamhet uti en finsk öfversättning af Nya testamentet som då lemnades i folkets händer, andra gudeliga böcker att förtiga. År 1610 utgafs lagen på finska och 1642 kunde hwarje finne, om endast han hade lärt sig läsa, taga kännedom om bibeln på sitt modersmål. Sedan engång denna början war gjord, utkommo en myckenhet arbeten på finska behandlande alla möjliga saker. Wisade swenska regeringen genom detta att den wille undertrycka finska språket? Så fortgick det fredliga arbetet tills de långa krigen kommo och gjorde ett litet afbräck derutinnan. Finlands söner tågade nu wid sidan af sina swenska bröder ut till strid mot wåld och förtryck och under våra stora konungar Gustaf II Adolf, Carl X och tolfte Carl tillkämpade de sig oförwisneliga lagrar och ewig ära. Om de ock med sitt blod fuktade Dyfflands jord och singo en graf i det bördiga Polen, har deras blod ej förgäfwes flutit. För hwarje blodsdroppe, som spilldes, war alltid ett steg taget närmare till ljusets och frihetens seger. Men swenska regeringen glömde det oaktadt icke Finland. Midt under brinnande krig och hopade swårigheter war den store Gustaf Adolf betänkt på att här inrätta ett universitet. Han sjelf kallad till ett större och wigtigare wärf, att hjelpa sina förtryckta trosförwandter i Dyffland i striden mot catholicismens wåld och mörker, hann ej utföra denna plan. Han kom och gaf protestanterna icke allenast en kraftig hjelp utan äfwen sitt unga lif, ty skjuten i striden utandades han på Lützens fält den 6 Nov. 1632 sin hjelteffjal. Den förmyndarstyrelse, som under hans dotters Christinas minderårighet styrde riket, fullföljde hwad den store Gustaf Adolf påtänkt, och stiftade Åbo akademi, som högtidligen inwegs den 15 Juli 1640. Här möter oss åter ett stort och nytt prof på swenska regeringens kärlek till Finland. Detta universitet blef och är i denna stund grundwilforet och medelpunkten för all högre bildning i vårt land. Kraftfullt och nitiskt har det äfwen uppfyllt sin bestämmelse att i Finland upprätthålla skandinawisk (swensk) bildning och genom densamma underhålla sambandet med den allmänt europeiska. Nå-

got eget är att de män, som i Finland werksamast uppträd för såwål folkets som landets bästa, ej warit egentliga finnar — ja ofta ej ens födda i Finland, utan swenskar. Man må ej förtycka mig att jag ej kan ingå på att kalla dem, som då hade swenskan till sitt modersmål, ehuru födda i Finland, och swenska regeringens tjenstemän, till finnar, lika litet som jag kan medgifwa att de, som nu bo här och hafwa swenskan till sitt modersmål, äro det. De äro till sin nation swenskar men tillhöra det finska folket, emedan de lyda under samma regent och samma lagar och bo i samma land som finnarne. Den redan nämnde M. Agricola war ej sinne, likafå reformationspredikanten Peder Särkilax och den utmärkta biskop Buslen m. fl. Den om Finland så mycket förtjente generalguvernören Behr Brahe war ej ens född i Finland. Många andra exempel utaf hwartdera slaget att förtiga.

Blicka wi nu tillbaka på det ofwansagda, finna wi owilforligen att den grund, på hwilken wi nu stå, blifwit lagd af swenskarne, att allt hwad stort och ädelt skett i Finland, har haft sin rot i swenskarne's första arbeten härstädes. Wi finna att Finland af Sverige har fått emottaga sin religion, sina lagar, sin samhällsförfattning och bildning. Wi weta alla att det finns en

„Gud som styrer folkens öden
Allsmäktig uti alla land“

och det war äfwen han, som uti sitt allwisa råd hitledde swenskarne's steg för att rädda finnarne undan undergång och förwillelse och bibringa dem alla ett bildadt folks fördelar. Swenskarne's tåg hit 1157 war ej något inkräktningståg, såsom man welat kalla det: de kommo ej att förtrampa några rättigheter utan för att meddela dem. Himmelen wälsigne dem för deras ädla handling!

Jag will sluta denna lilla uppsats med några ord af prof. B. Topelius just berörande huru man uppfattat detta, nemligen att Finland har från swenskarne erhållit de första fröna till bildning, och af dem blifwit ledt in på framåtskridandets bana. Han yttrar: „När ynglingen efter fulländad skolgång utgår i werlden för att sjelfständigt skapa sig sin framtid, blickar han ej sällan i öfvermodet af sin unga kraft föraktligt tillbaka på skolans band, och den gamla lärarens möda wet han ej värdera. Det finska folket är i denna stund en

sådan yngling och det har inträffat att det nyvaknade medvetandet af dess nationalitet i mångt finstt sinne framkallat en reaktion (ett motstånd) mot den svenska bildningen, ett underkännande af den sex och ett halft århundraden långa skolans förtjenst. Man har förgätit att:

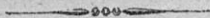
All bildning står på ofri grund till slutet
Barbariskt war en gång allt fosterländiskt.

Man har förgätit att med handen på hjertat fråga sig sjelf om Finlands svenska dagar:

Swad wore wi, om de ej varit till?"

W. G.

Grefberg

Helsingfors,

tryckt hos J. Simelli arswingar, 1866.

